

УДК 336.012.23

Супрун А. А.,

кандидат економічних наук, доцент Криворізького економічного інституту,

Судаченко Ю. Ю.,

студентка 5 курсу Криворізького економічного інституту

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧОЗБАГАЧУВАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ М. КРИВОГО РОГУ (РЕТРОСПЕКТИВНИЙ І ПЕСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ)

У статті розглядається ситуація, яка склалася в гірничозбагачувальній галузі в докризовому, кризовому і посткризовому періодах. Шляхом аналізу доведено, що підприємства галузі мають достатньо високий рівень фінансової стійкості. Пропонується використання стрес-аналізу для оцінки здатності підприємств галузі протистояти майбутнім кризовим явищам в економіці.

Ключові слова: глобальна фінансова криза, фінансова стійкість, ліквідність, зовнішні чинники впливу, внутрішні чинники впливу.

В статье рассматривается ситуация, сложившаяся в горнообогатительной отрасли в докризисном, кризисном и посткризисном периодах. Путем анализа доказано, что предприятия отрасли имеют достаточно высокий уровень финансовой устойчивости. Предлагается использование стресс-анализа для оценки способности предприятий отрасли противостоять будущим кризисным явлениям в экономике.

Ключевые слова: глобальный финансовый кризис, финансовая устойчивость, ликвидность, внешние факторы влияния, внутренние факторы влияния.

The article shows the situation in ore dressing industry during the pre-crisis, crisis and post-crisis periods. By analyzing it is proved that the level of financial stability of enterprises of this industry is high enough. It is proposed to use stress-analyze for appraising the ability of enterprises of the industry to withstand economic crises in the future.

Keywords: global financial crisis, the financial stability, liquidity, external factors, internal factors of influence.

Постановка проблеми. Останнім часом стає зрозумілим, що кризові явища в економіці України не подолані. Україна залежить від зовнішніх ринків як за експортними, так і за імпортними позиціями. Особливо вразливим до кризових проявів є гірничо-металургійна галузь. Динаміка розвитку галузі точно повторює динаміку зовнішніх кризових проявів. Коливання фінансових результатів в діяльності підприємств галузі є дуже суттєвими. Підприємства галузі забезпечують велику кількість робочих місць і є вагомими постачальниками в країну валютної виручки. Через це важливим є визначення порогу їх фінансової стійкості з врахуванням недоліків внутрішнього фінансового управління та негативних зовнішніх впливів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє стверджувати, що в цілому гірничо-металургійна галузь долає наслідки як локальних, так і глобальних фінансово-економічних криз. Але кожна криза погіршує конкурентні позиції галузі та підприємств, які в ній працюють на глобальному ринку.

Питання фінансової діяльності підприємств гірничо-металургійної галузі представлені достатньо широко в працях М. Д. Білик, В. В. Поддєрьогіна, О. О. Терещенка, А. Д. Шеремет, Н. В. Ізмайлової, В. Д. Мусієнка та інших.

Але акцент здебільшого робився на внутрішніх чинниках фінансового управління, в той час як поступово стає зрозумілим, що більшою проблемою виступає негативний вплив чинників зовнішніх.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження статті є доведення того, що підприємства гірничодобувної галузі м. Кривого Рогу мають високий рівень фінансової стійкості і при належному фінансовому управлінні можуть достатньо тривалий час протидіяти негативним зовнішнім проявам.

Для досягнення мети в статті: визначено поняття "фінансова стійкість гірничозбагачувального підприємства"; проведено фінансовий аналіз підприємств галузі; проілюстровано можливість використання методу стрес-тестування для оцінки здатності підприємств галузі протидіяти зовнішнім кризовим проявам; окреслено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу. Умовою життєдіяльності й основою стабільності стану підприємства в ринковій економіці є його стійкість [1].

На нашу думку, фінансово стійким підприємство буде тоді, коли під впливом як зовнішнього середовища, так і внутрішньогалузевих чинників впливу на підприємство воно зможе зберегти оптимальні пропорції в структурі капіталу, в структурі активів та забезпечить необхідний рівень фінансового результату.

Недостатня фінансова стійкість підприємства найчастіше зумовлює неплатоспроможність, надмірна – створення надлишкових запасів і резервів, що збільшує витрати на їхнє утримання, стримує темп розвитку підприємства [2].

Фінансова стійкість підприємства має розглядатися з урахуванням зовнішніх негативних чинників, які дуже важко, а інколи і неможливо спрогнозувати. Розглянемо вплив макросередовища на діяльність галузі в 2009–2011 роках (табл. 1).

Таблиця 1
Економічне зростання в окремих країнах і регіонах світу (відсотки)

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Світова економіка	-0,5	5,1	4,3
США	-2,6	2,9	2,5
єврозона	-4,1	1,8	2,0
Країни, що розвиваються	2,8	7,4	6,6
Китай	9,2	10,3	9,6
Країни СНД	-6,4	4,6	5,1

Необхідно зазначити, що хоча фінансова криза почалася в 2008 році, істотний вплив вона справила на 2009 рік. За даними МВФ, у 2009 році світова економіка мала економічний спад. Лише Китаю та країнам, що розвиваються, вдалося зберегти економічний ріст. Після 2010 р. світова економіка переживає етап повільного зростання, але порівняно з 2010 р. у 2011 р. лише в євразоні та країнах СНД відносно відхилення відсотка економічного зростання є позитивним [3]. 2012 рік показав економічне зростання, яке в багатьох країнах коливалося в межах нульової позначки, що дає можливість багатьом експертам вказувати на стагнаційні процеси на глобальному рівні.

Проведемо дослідження ситуації на національному ринку в добувній промисловості в кризовому і пост-кризовому періоді (табл. 2) [4].

Таблиця 2
Обсяги реалізованої промислової продукції за 2008-2011 роки, млн. грн.

Промисловість	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Темп росту, %		
					за 2009 р.	за 2010 р.	за 2011 р.
Промисловість	917035,5	806550,6	1065108,2	1120325,4	87,9	132,1	105,2
Добувна промисловість:	85755,4	67242,6	106933,7	141669,8	78,4	159,0	132,5
добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	42977,6	30852,7	54281,8	81540,1	71,8	175,9	150,2

У 2009 році обсяги реалізації були значно нижчими, ніж у 2008 році, це пояснюється світовою фінансовою кризою та кризою в металургійній галузі. У 2010 і 2011 році обсяги реалізації продукції в добувній промисловості збільшуються, що свідчить про підвищення ділової активності в цій галузі та позитиву ситуацію на світових металургійних ринках.

Отже, з огляду на ситуацію та національний ринок у добувній промисловості, можна дійти висновку, що світова фінансова криза суттєво позначилася на розвитку гірничодобувної галузі, але починаючи з 2010 року ситуація покращується. Потрібно зазначити високі темпи як падіння, так і відновлення галузі.

Згідно з даними аналітичної записки Національного інституту стратегічних досліджень “Стратегічний моніторинг розвитку регіонів у січні-червні 2012 р.”, на Дніпропетровщині сповільнилося зростання промислового виробництва, “що є продовженням тенденції кінця попереднього року”, а обсяг іноземних інвестицій впав майже в 15 разів (у першому півріччі 2012 р. – 12,3 млн доларів, а в першому півріччі 2011 р. – 178,3 млн доларів).

Професор А. Задоя зазначив, що відбувається скорочення світових ринків. Насамперед – сировинних. Для металургії це вкрай негативна тенденція. Виконавчий директор Федерації організації роботодавців Дніпропетровщини С. Карп стверджує, що Україну чекає друга хвиля кризи, і найбільше вона торкнеться металургійної галузі [5]. Останні статистичні дані підтверджують подані вище думки експертів.

Аналіз статистичних даних показав, що зовнішнє середовище має значний вплив на гірничо-збагачувальну галузь в Україні, тобто фінансова стійкість підприємств суттєво залежить від зовнішніх чинників впливу.

Розглянемо в динаміці основні фінансові показники діяльності двох гірничозбагачувальних підприємств м. Кривого Рогу.

ПАТ "Північний ГЗК" має нормальний ступінь (більше 50%) фінансової незалежності (крім кінця 2010 року), але наприкінці 2010 р. і на початку 2011 р. ступінь кредитного ризику є значним. Що стосується структури активів, то оборотних коштів більше, ніж необоротних, але в динаміці до кінця 2011 р. питома вага оборотних і необоротних активів майже пропорційна. Підприємство є матеріаломістким, тому така пропорція, на нашу думку, є задовільною.

Виробничий потенціал підприємства є суттєвим, що також є галузевою особливістю діяльності ПАТ "Північний ГЗК". ЧОК є позитивним, тобто підприємство має певний запас стійкості.

Головна загроза ПАТ "Північний ГЗК" – це кредитний ризик, але на кінець 2011 року показник значно знизився, ми можемо говорити про фінансову стійкість підприємства (табл. 3).

Таблиця 3
Аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості ПАТ "Північний ГЗК" у 2008-2011 рр. [6]

Коефіцієнти:	Північний ГЗК				
	На 01.01.2008 р.	На 01.01.2009 р.	На 01.01.2010 р.	На 01.01.2011 р.	На 01.01.2012 р.
1. Автономії, %	58,92	66,54	63,10	46,00	62,95
2. Лівериджу, %	69,72	50,29	122,20	117,60	58,84
3. Вартості необоротних активів в майні підприємства, %	37,67	40,58	49,00	42,00	49,62
4. Вартості оборотних активів в майні підприємства, %	61,98	59,37	50,99	57,89	50,37
5. ЧОК, тис. грн.	1776417,00	4181906,00	5086767,00	2619715,00	3956803,00

ПАТ "Центральний ГЗК" також має нормальний ступінь (більше 50%) фінансової незалежності, навіть у динаміці кращий, ніж у ПАТ "Північний ГЗК", але в 2011 р. ступінь кредитного ризику зростає. Це підприємство зза іншими характеристиками є подібне до ПАТ "Північний ГЗК". Ми можемо говорити про фінансову стійкість підприємства (табл. 4).

Таблиця 4
Аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості ПАТ "Центральний ГЗК" у 2008–2011 рр. [7]

Коефіцієнти:	Центральний ГЗК				
	На 01.01.2008 р.	На 01.01.2009 р.	На 01.01.2010 р.	На 01.01.2011 р.	На 01.01.2012 р.
1. Автономії, %	56,67	70,79	76,30	57,81	59,26
2. Лівериджу, %	76,47	41,27	31,07	72,98	68,75
3. Вартості необоротних активів в майні підприємства, %	47,66	20,26	54,98	46,46	42,02
4. Вартості оборотних активів в майні підприємства, %	49,75	78,03	44,98	53,53	57,98
5. ЧОК, тис.грн.	376699,00	2260046,00	2153169,00	1337200,00	1691887,00

Отже, проаналізувавши коефіцієнти фінансової стійкості по двом підприємствам м. Кривого Рогу, можна дійти висновку, що підприємства є фінансово стійкими, але існує проблема кредитного ризику і зниження їх фінансової незалежності. Необхідно зазначити, що в період фінансової кризи, суттєвого погіршення фінансової стійкості не відбулося, тобто ці підприємства мають високий запас фінансової стійкості [8].

Зовнішні кризові прояви часто виникають несподівано, кризи розвиваються швидко, часто раптовість і глибина кризових подій призводять до фінансової руйнації підприємств, які до останнього моменту вважалися фінансово-стійкими, ліквідними і платоспроможними.

Для розширення інструментарію діагностики фінансової стійкості доцільно ввести в аналіз метод стрес-тестування (інструмент перспективного аналізу фінансової системи підприємства, його завдання – оцінити наслідки можливих макроекономічних подій, імовірність яких точно не відома, і тому вони не можуть бути

враховані при моделюванні) [9]. Донедавна стрес-тестування використовувалося переважно щодо фінансового сектора. Зважаючи на значну роль, яку відіграють гірничо-збагачувальні підприємства в діяльності економіки, їх вплив на валютні потоки і масштаби виробництва, вважаємо за доцільне застосовувати відповідно до них елементи стрес-аналізу.

Щоб провести стрес-тестування, необхідно визначити чинники макроекономічного впливу, які можуть негативно відобразитися на ефективності діяльності підприємства. Про них буде йтися далі.

Основну загрозу для українських виробників представляють нові інвестиційні проекти, які здійснюють закордонні конкуренти. Зростання обсягів виробництва в цілому у світі зменшить середньосвітові ціни на продукцію. Окрім цього, на багатьох українських гірничозбагачувальних комбінатах якість продукції відстає від закордонних аналогів. Відставання зумовлене як самою якістю сировини (змістом заліза), так і застарілими технологіями збагачення, які часто використовують вітчизняні виробники. У 2010 та 2011 роках включно аналітичною групою “Geostrategy” було зафіксовано кілька загрозливих тенденцій, які можуть значно похитнути позиції українських експортерів залізної руди (рис. 1) [10].

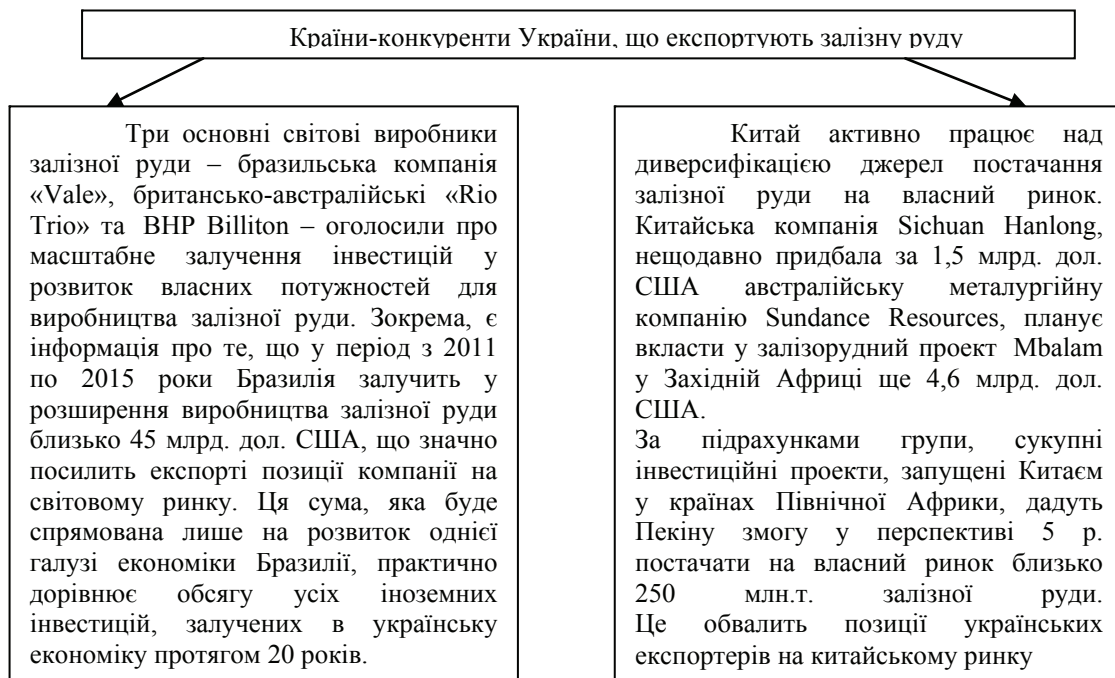

Рис. 1. Загрозливі тенденції для України з боку країн-експортерів залізної руди [10]

Отже, тенденції розвитку ринку залізної руди мають невтішні прогнози. Ці прогнози можуть слугувати основою для складання стрес-тестування. Але також необхідно дослідити ситуацію в Україні. Для проведення цього аналізу ми будемо досліджувати, як зміниться стійкість ПАТ “Центральний ГЗК”.

У 2011 році ріст промислового виробництва уповільнився до 7,3% з 11,2 % в 2010 році. Погіршення ситуації в галузі може бути пов’язане з ризиками як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, наслідком яких може бути підвищення цін на енергоносії, зростання залізничних тарифів, коливання цін на ринку залізничної продукції. Аналізуючи стан цін на основні види сировини, матеріалів, енергоносіїв в 2011 році в середньому, зростання цін становило 12,8% [11]. За результатами діяльності української економіки за 2012 рік можна визначити, що негативні прогнози збуваються.

Отже, дослідивши певні загрози, які можуть негативно вплинути на прибутковість і фінансову стійкість підприємства, створимо процес стрес-тестування для ПАТ “Центральний ГЗК” для якого на 2012 рік запровадимо зниження обсягів реалізації максимально на 50–90% і падіння цін на 50–90%, порівняно з попереднім роком (табл. 5).

З таблиці 5 видно, що лише при зниженні виручки від реалізації та собівартості реалізації на 90% за інших незмінних умов, отримуємо чистий збиток. Стійкість підприємства певним чином залежить від прибуткової діяльності підприємства, якщо ГЗК приносить прибуток, як наслідок збільшується нерозподілений прибуток, що призводить до збільшення власного капіталу (якщо дивіденди не виплачуються), і забезпечує підприємству фінансову незалежність. Подібні підприємства мають величезний запас стійкості, отже, можна говорити, що вони є абсолютно стійкими на поточному етапі діяльності.

Таблиця 5

Прогнозований Звіт про фінансові результати ПАТ "Центральний ГЗК" на плановий період

Стаття	За звітний період	Базис прогнозу	Результат 2	Базис прогнозу	Результат 3
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	6424843	*0,5	3212421,5	*0,1	642484,3
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-2571816	*0,5	-1285908	*0,1	-257181,6
Валовий прибуток:					
прибуток	3853027		1926513,5		385302,7
Інші операційні доходи	5151843	*1	5151843	*1	5151843
Адміністративні витрати	-72732	*1	-72732	*1	-72732
Витрати на збут	-259208	*1	-259208	*1	-259208
Інші операційні витрати	-5189336	*1	-5189336	*1	-5189336
Фінансові результати від операційної діяльності:					
Прибуток	3483594		1557080,5		15869,7
Інші фінансові доходи	22985	*1	22985	*1	22985
Інші доходи	2850	*1	2850	*1	2850
Фінансові витрати	-30505	*1	-30505	*1	-30505
Інші витрати	-49784	*1	-49784	*1	-49784
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:					
Прибуток	3429140		1502626,5		-38584,3
Податок на прибуток від звичайної діяльності	-836337	Пр*0,21	315551,57	Пр*0,21	0
Фінансові результати від звичайної діяльності:					
Прибуток	2592803		1187074,9		-38584,3
Надзвичайні:					
доходи	50		50		50
витрати	0		0		0
Чистий:					
прибуток	2592853		1187124,9		-38534,3
90% виплата дивідендів			1068412,4		
10% нерозподілений прибуток			118712,49		

Дослідивши тенденції макросередовища та проаналізувавши показники фінансової стійкості деяких підприємств м. Кривого Рогу, провівши стрес-тестування на одному з них, можемо стверджувати, що ці підприємства є фінансово стійкими.

Але пропонуємо загальні рекомендації для забезпечення фінансової стійкості: збалансування пропорції між власними та залученими коштами в пропорції 50:50, що, на нашу думку, є оптимальним співвідношенням; створення системи фінансового спостереження на підприємстві; проведення макроекономічного прогнозування; підтримка визначеного рівня ліквідності на випадок настання форс-мажорних обставин.

Ці заходи мають тактичний характер. Їх реалізація здатна нівелювати кризові явища на початковому етапі їх прояву.

Висновки. Сьогодні уся світова економіка перебуває під впливом кризових явищ. Складність кризових процесів, їх динамічність роблять неможливість їх вчасного прогнозування. Сьогодні навіть відсутня однастайна думка вчених щодо економічної ситуації (перманентна криза, стагнація, початок підйому, системна криза). Гірничо-металургійна галузь дуже вразлива до прояву кризових явищ у глобальній економіці. Сьогоднішній фінансовий стан гірничо-збагачувальних підприємств м. Кривого Рогу є фінансово стійким. Стрес-тести також підтверджують великий запас фінансової міцності підприємств щодо можливих негативних змін у зовнішньому економічному середовищі. Але не варто забувати, що на початку 90-х років ці ж самі підприємства знаходилися на межі банкрутства. За допомогою тактичних методів можна певною мірою запобігати кризовим проявам у майбутньому. Але в стратегічному плані необхідно змінювати підходи. Доцільним є розробка стратегії запобігання кризовим ситуаціям у галузі за участі держави (зважаючи на роль підприємств

галузі в економіці). У цьому ракурсі можна розглянути формування спеціальних грошових централізованих фондів, механізми взаємного страхування. Це є перспективним напрямом наукового дослідження.

Література:

1. Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації та його удосконалення в умовах перехідної економіки [Електронний ресурс] / Г. П. Скляр, О. О. Педик. – Режим доступу : <http://ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/Cskljar.htm>.
2. Фінансова стійкість підприємства [Електронний ресурс] / Т. О. Смірнова, К. К. Усатюк // Науковий Вісник НЛТУ України – 2011. – Випуск 21.12. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/pvnlntu/21_11/196_Smi.pdf.
3. Гошанська районна державна адміністрація “Соціально-економічний розвиток України у 2010–2011 роках” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/goschansk/ua/publication/content/10526.htm>.
4. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за 2001-2011 роки [Електронний ресурс] / Державна Служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Тенденції економічного розвитку Дніпропетровської області [Електронний ресурс] / Новини прес-клубу Національної спілки журналістів України. – Режим доступу: http://nsju.dp.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=279:2012-10-17-08-26-27&catid=44:2012-03-20-06-08-43&Itemid=74.
6. База даних ПАТ “Північний ГЗК” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua/db/participant/00191023>.
7. База даних ПАТ “Центральний ГЗК” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua/db/participant/00190977>.
8. Управління фінансовою стійкістю підприємства [Електронний ресурс] / Лашенко О. Ю., Якименко В. В. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2010_2/Laschenko_210.htm.
9. Стрес-тестування як інструмент оцінювання фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс] / Баландіна В. П. – Режим доступу: <http://intkonf.org/balandina-vp-stres-testuvannya-yak-instrument-otsinyuvannya-finansovoyi-stiykosti-pidpriemstva/>.
10. Перспективи України у боротьбі за світовий ринок залізної руди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geostrategy.com.ua/node/46>.
11. Регулярна інформація: опис бізнесу ПАТ “Центральний ГЗК” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.smida.gov.ua/db/emitent/year/showform/83/227176>.
12. Оцінка платоспроможності гірничодобувних підприємств Криворізького басейну: матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих учених / Измайлова Н. В., Потій В. З. – Частина 1. – Донецьк, 2000.
13. Забезпечення фінансової стійкості вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання”: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів “Сучасні проблеми і перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України”: Кривий Ріг, 8 квітня 2010 р. / Мусієнко В. Д., Сусленкова С. О. – Кривий Ріг, 2010.